

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

Statsråden

Arbeids- og sosialkomiteen i Stortinget
Stortinget
Postboks 1700 Sentrum
0026 OSLO

Deres ref
2022/4945

Vår ref
22/5018-

Dato
18. januar 2023

Dokument 8: 76 S (2022–2023) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Marian Hussein, Grete Wold, Kathy Lie, Lars Haltbrekken og Freddy André Øvstegård

Jeg viser til brev av 21. desember 2022 fra Arbeids- og sosialkomiteen, vedlagt representantforslag (Dokument 8: 76 S (2022–2023)) fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø, Marian Hussein, Grete Wold, Kathy Lie, Lars Haltbrekken og Freddy André Øvstegård:

Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag som sikrer at utføre som kommer i arbeid, ikke skal få urimelige tilbakebetalingskrav for allerede utbetalt uføretrygd. Endringen må ikke innebære at dagens fribeløp svekkes eller fjernes.

Innledningsvis vil jeg redegjøre kort for reglene for å kombinere uføretrygd med pensjons-givende inntekt. Jeg vil deretter omtale hovedtrekkene i Arbeids- og velferdsetatens praksis ved tilbakekreving av for mye utbetalt uføretrygd, før jeg kommer med en vurdering av det konkrete forslaget. Jeg gjør oppmerksom på at det i stor grad er tilsvarende regler for uførepensjon fra offentlige tjenstepensjonsordninger, men jeg går ikke videre inn på disse.

Gjeldende rett

Uføretrygd fra folketrygden skal gi en økonomisk trygghet for personer som ikke kan arbeide. Samtidig skal ordningen stimulere til å utnytte en eventuell gjenværende arbeidsevne. Reglene er tilpasset både helt og delvis uføre.

Uføretrygdede som har mistet hele inntektsevnen (full uføretrygd) kan tjene inntil 0,4 G (om lag 45 000 kroner) uten at uføretrygden reduseres. Delvis uføre kan i tillegg utnytte den inntektsevnen som ikke er falt bort på grunn av sykdom, skade eller lyte og som ligger til grunn for den fastsatte uføregraden. Det fastsettes en inntektsgrense tilsvarende 0,4 G pluss

eventuelt forventet inntekt som delvis ufør. Siden formålet med uføretrygden er å erstatte inntektsevne som er tapt på grunn av sykdom, skade eller lyte, er det rimelig at den reduseres forholdsmessig mot inntekt som overstiger inntektsgrensen.

Dersom inntektsgrensen overskrides, gjøres det ingen endringer i den innvilgede uføregraden, kun i utbetalingen av uføretrygd for samme år. Dette sikrer et fleksibelt system og stimulerer til å forsøke seg i arbeid, ved at utbetalingen av uføretrygd øker igjen dersom inntekten over inntektsgrensen senere faller bort.

Kravet til inntektsbortfall for å komme inn i ordningen er 50 prosent og 40 prosent for personer som går over fra arbeidsavklaringspenger til uføretrygd. Det utbetales likevel delvis/reduert uføretrygd så fremt inntekten ikke overstiger 80 prosent av tidligere inntekt, når den uføre trapper opp arbeidsinnsatsen. Denne regelen, kombinert med at uføregraden ligger fast, gjør det trygt å forsøke å gjenvinne inntekt uten risiko for at uføretrygden faller bort når inntekten overstiger det opprinnelige kravet til inntektsbortfall.

80 prosent-grensen må ses i sammenheng med de øvrige sykdomsrelaterte inntektssikringsordningene. Folketrygden erstatter ikke inntektstap som er lavere enn 20 prosent. For å få sykepenger, må eksempelvis evnen til utføre inntektsgivende arbeid være nedsatt med minst 20 prosent. For å få arbeidsavklaringspenger må arbeidsevnen være nedsatt med minst halvparten. Når ytelsen er innvilget, kan det gis redusert arbeidsavklaringspenger når arbeidsevnen er redusert med minst 40 prosent, dvs. at man kan arbeide opp mot 60 prosent i kombinasjon med gradert ytelse. I tillegg kan det gis reduserte arbeidsavklaringspenger når vedkommende er nær ved å komme i fullt arbeid med inntil 80 prosent.

Uføretrygdede som gjenvinner over 80 prosent av tidligere inntektsevne (oppjustert med endringer i grunnbeløpet), må derfor på linje med andre dekke gjenstående inntektstap selv.

Den uføretrygdede skal opplyse om forventet pensjonsgivende inntekt og om endringer i inntekten. Dette kan enkelt gjøres på nav.no. Der ligger det også en informasjonsvideo om hvordan inntektsplanleggeren skal brukes.

Dersom det er utbetalt for lite eller for mye i uføretrygd, skal det foretas et etteroppgjør. Dersom det er utbetalt for lite, skal differansen utbetales som et engangsbetrag. For mye utbetalt uføretrygd kan inndrives uten hensyn til skyld og kan avregnes i framtidige ytelser. Systemet for etteroppgjør er utformet etter modell for de årlige skatteoppgjørene.

I utgangspunktet skal utbetalt uføretrygd for hele året kreves tilbake dersom årsinntekten har overskredet 80 prosent-grensen. Det gjelder imidlertid et viktig unntak fra denne regelen, som følger av forskrift om uføretrygd fra folketrygden § 4-1 fjerde ledd:

«Tilbakekreving av for mye utbetalt uføretrygd kan unnlates for person som ikke har hatt inntekt eller som har hatt inntekt under inntektsgrensen (se folketrygdloven § 12-14 første ledd) i begynnelsen av året og deretter begynner i arbeid med en årlig

arbeidsinntekt som overstiger 80 prosent av inntekt før uførhet, se folketrygdloven § 12-14 tredje ledd. Det er et vilkår at dette anses som et enkeltstående arbeidsforsøk og ikke gjentas år etter år.»

Under høringen av forskriftsbestemmelsen (i 2014) viste departementet til at 80 prosent-regelen vil kunne bety at den løpende reduksjonen i uføretrygden fram til den falt helt bort, da viser seg å ha vært for lav når hele kalenderåret ses under ett. Det vil kunne oppleves urimelig at personer som fortløpende har gitt korrekte opplysninger om inntekt, og som har fått uføretrygden løpende redusert ut fra dette fram til de gikk fullt ut i jobb, må tilbakebetale deler av den uføretrygden som har kommet til utbetaling.

Dersom det er et enkeltstående tilfelle, vil Arbeids- og velferdsetaten kunne vurdere dette som et såkalt arbeidsforsøk og dermed unnlate å kreve tilbake det negative beløpet. Dersom dette derimot gjentar seg år etter år, vil det bære preg av sesongarbeid og ikke arbeidsforsøk, og da bør beløpet avregnes/tilbakebetales etter hovedregelen.

Når det gjelder praktiseringen av forskriftsbestemmelsen, har Arbeids- og velferdsdirektoratet opplyst at uttrykket «i begynnelsen av året» ikke tolkes strengt, og at det i praksis ikke innebærer en begrensning av anvendelse av unntaksregelen for personer som vender tilbake til arbeid. Også personer som starter i arbeid i for eksempel september, vil kunne være omfattet av unntaket dersom de ellers fyller vilkårene.

Praksis

Det har vært noen enkeltsaker omtalt i media, men jeg har ikke opplysninger om disse utover det som framstilt der. Slik disse er framstilt kan de imidlertid tenkes å falle inn under unntaksregelen slik at utbetalt uføretrygd ikke skal tilbakekreves.

Jeg vil vurdere regelverk og praksis for å sikre at muligheten for uføretrygdene til å øke arbeidsinnsatsen eller komme i arbeid skal være reell. Som en del av dette, har jeg derfor bedt Arbeids- og velferdsdirektoratet om en redegjørelse for praktiseringen av tilbakebetalingskrav av uføretrygd, herunder i saker hvor brukers inntekt overskrider 80 prosent av inntektsnivå før uførhet.

I redegjørelsen påpekes det at etteroppgjøret gjennomføres når skatteoppgjøret for aktuelle år er klart. Etatens praksis er deretter at de som har fått korrekt utbetalt uføretrygd, ikke får et vedtaksbrev om dette. De som har fått for lite, og har rett til en etterbetaling, får et vedtaksbrev om dette. Etterbetalingen skal bli utbetalt så snart som mulig etter at vedtaket er fattet. Har bruker fått for mye utbetalt uføretrygd, sender etaten et automatisk varsel som informerer om resultatet i etteroppgjøret, hvorpå bruker har ti ukers klagefrist. I sakene hvor bruker ikke sender inn informasjon innen de første fire ukene etter at varselet ble sendt, blir det automatisk ansett som et vedtaksbrev og vedtaket blir iverksatt når klagefristen er utløpt.

I sakene hvor bruker har tjent over 80 prosent av inntekt før uførhet, er rutinene noe annerledes. Her skjer vurderingen av saken manuelt. I disse sakene får vedkommende først

et automatisk varsel som informerer om resultatet i etteroppgjøret. I dette varselet gjøres også bruker oppmerksom på at det kan gjøres unntak fra å kreve tilbake deler av beløpet som var for mye utbetalt:

«Hvis årsinntekten din har vært over 80 prosent av det som var inntekten din før du ble ufør, kan vi gjøre unntak fra å kreve tilbake deler av beløpet du har fått for mye utbetalt. Unntaket gjelder for enkeltstående arbeidsforsøk. Dette forutsetter at du ikke har hatt inntekt i begynnelsen av året, eller at inntekten din i dette tidsrommet var under inntektsgrensen. Hvis dette er aktuelt for deg, vil du få et eget brev.»

Alle disse sakene blir som nevnt behandlet manuelt av en saksbehandler fra og med fire uker etter at varselet ble sendt til bruker. Det er med andre ord ikke nødvendig for den enkelte å melde fra om at inntekten skyldes arbeidsforsøk eller be om at saken skal vurderes etter unntaksregelen. Saksbehandlingen skjer i henhold til forskrift om uføretrygd fra folketrygden § 4-1 fjerde ledd og rundskrivet til denne bestemmelsen. Som dokumentasjon benyttes som oftest inntekter meldt inn til a-ordningen (samordnet måte for arbeidsgivere å rapportere opplysninger om inntekt og ansatte til NAV, SSB og Skatteetaten) og Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret. Dokumentasjon kan også innhentes fra bruker i de tilfellene informasjonen i registrene ikke er tilstrekkelig for å belyse saken.

Arbeids- og velferdsetaten vurderer først om det har skjedd en endring i inntekten i etteroppgjørsåret og finner så tidspunktet for når endringen i inntekt oppstod. Når tidspunkt for inntektsendringen er funnet, blir det undersøkt om bruker ikke hadde inntekt eller om inntekten var under inntektsgrensen forut for tidspunktet endringen i inntekten oppstod. Til sist undersøker etaten om bruker er innvilget arbeidsforsøk tidligere år (jf. at unntaket gjelder i forbindelse med tilbakevending til arbeid, og ikke år etter år). Blir det vurdert at bruker har et arbeidsforsøk, vil bruker få et nytt vedtaksbrev hvor dette er lagt til grunn.

Hvis den manuelle behandlingen resulterer i at saken ikke skal vurderes som et arbeidsforsøk, anses varselet som et vedtaksbrev som legges til grunn for den videre effektueringen av saken.

Jeg har også bedt direktoratet uttale seg om etatens praksis basert på konkrete eksempler. Eksemplene og svarene er presentert nedenfor.

Eksempel 1: Bruker mottar full uføretrygd og har ikke hatt noen arbeidsinntekt siden uføretidspunktet. Fra og med 1. mai får bruker seg jobb og jobber resten av året (og i utgangspunktet også påfølgende år).

- Hvis bruker tjener over 80 prosent av inntekt før uførhet det året vedkommende begynner i jobb, vil det i dette tilfellet bli vurdert som arbeidsforsøk. Får bruker sin første utbetaling (inntektsendring) i mai, vil dermed utbetalt uføretrygd i perioden januar t.o.m. april, ikke bli tilbakekrevd i etteroppgjøret.

Eksempel 2: Bruker mottar full uføretrygd og jobber i perioden april-oktober i flere påfølgende år.

- Det første året vil bli vurdert som arbeidsforsøk, hvis det er samme eksempel som over. Påfølgende år blir ikke vurdert som arbeidsforsøk da dette bærer preg av sesongarbeid og årene etter det blir vurdert individuelt. Det er sjelden etaten kommer borti slike tilfeller, da bruker enten ikke går over 80 prosent av inntekt før uførhet ved slike tilfeller, eller de selv justerer utbetalingen av uføretrygden ved å melde fra om høy inntekt i begynnelsen av året.

I 2020 ble det automatisk identifisert at bruker hadde gått over 80 prosent av inntekt før uførhet i 1 361 saker, hvorav det i 93 av sakene ble vurdert som arbeidsforsøk.

Arbeids- og velferdsetaten arbeider fortsatt med saker som gjelder 2021. I den første runden er det automatisk identifisert at bruker hadde gått over 80 prosent av inntekt før uførhet i 1 338 saker. Siden sakene for 2021 ikke er ferdigbehandlet, er det per dags dato ikke tall på hvor mange av disse som er eller vil bli vurdert som arbeidsforsøk. Disse sakene vil bli ferdigstilt i løpet av januar 2023.

Vurdering av forslaget

Forslaget er fremmet på bakgrunn av et premiss om at dagens regelverk ikke fungerer godt nok for folk som klarer å gå fra uføretrygd til arbeid. Som det framgår over, legger den aktuelle forskriftsbestemmelsen og etatens praktisering av denne til rette for å unnlate tilbakebetaling der hvor inntekten har overskredet 80 prosent og det har sammenheng med at den uføre har kommet seg i arbeid i løpet kalenderåret (arbeidsforsøk).

Dersom man år etter år gjenopptar arbeid, vil dette ikke klassifiseres som et arbeidsforsøk, men bære preg av sesongarbeid og at man har gjenvunnet en inntektsevne som overstiger 80 prosent av tidligere inntekt. Som nevnt innledningsvis, dekkes ikke slike mindre inntektstap gjennom folketrygden.

Det framkommer ikke av omtalen av de aktuelle sakene i media om de har mottatt et varsel eller endelig vedtak. Jeg kan imidlertid, slik sakene er omtalt, ikke se at reglene er til hinder for at allerede utbetalt uføretrygd kan beholdes.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har kontinuerlig fokus på klart språk og at informasjon fra etaten skal være forståelig for mottakerne. Jeg ser likevel ikke bort fra at det kan ha oppstått misforståelser i forbindelse med informasjonen som sendes ut gjennom etteroppgjøret. Direktoratet vil derfor gjennomgå informasjonen som personer med uføretrygd får om arbeidsforsøk, for å forbedre denne.

Jeg vurderer at det ikke uten videre er regelverket som er problemet i de sakene som er belyst gjennom media. Det er dermed ikke åpenbart hensiktsmessig å endre reglene eller ordlyden i forskriftsbestemmelsen ut fra hvordan dette praktiseres i dag, for å sikre at

muligheten til å arbeide blir reell. Dette vil jeg som nevnt vurdere nærmere i lys av redegjørelse jeg har fått av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, reading "Marte Mjøs Persen". The signature is written in a cursive, flowing style.

Marte Mjøs Persen